

Перспективні напрями і заходи щодо розвитку та реформування вугільної промисловості України. Останнім часом в Україні поширюється ідея перетворення вітчизняної вугільної галузі на основне джерело енергоносіїв для національної економіки під гаслом: «Вітчизняне вугілля замість імпортного газу». Однак, зважаючи на стан і потенціал української вугільної галузі та враховуючи світові тенденції у сфері енергозабезпечення, ця ідея є сумнівною. І в даний час, і в перспективі не слід виключати необхідність імпорту енергоносіїв і в тому числі вугілля з диверсифікацією джерел постачання і, звісно, за умов відповідного розвитку транспортної інфраструктури, зокрема портового господарства. Разом з тим не підлягає сумніву необхідність збереження і подальшого розвитку вітчизняної вугільної промисловості, як певного гаранта енергетичної безпеки країни.

Недержавний сектор вугільної промисловості України наразі розвивається в руслі загальносвітових тенденцій. Очевидно, у подальшому триватиме концентрація вугільного виробництва у вертикально інтегрованих корпораціях, але не в результаті злиттів, поглинань чи перерозподілу активів існуючих структур, кожна з яких займає свою нішу, а за рахунок передусім державного сектору і, можливо, самостійних приватних вугледобувних підприємств.

Проблемним є державний сектор вугільної промисловості України, стосовно якого державна політика протягом багатьох років не мала виразної ідеології, була непослідовною і суперечливою.

Прийнята у 2010 р. програма реформування вугільної галузі, як складова частина загальної Програми економічних реформ (далі – Програма)¹, на відміну від попередніх галузевих програм і концепцій-декларацій, має чітку мету – подолання збитковості та передбачає вживання радикальних заходів. У ній знайшли відображення і подані нашим інститутом пропозиції щодо таких принципових питань, як прискорення та поглиблення реструктуризації вугільної галузі, її роздержавлення, перебудова організаційної структури і корпоратизація державного сектору, орієнтація на поступове зменшення і можливе в майбутньому скасування державного субсидування вугледобувних підприємств, лібералізація ринку вугільної продукції. Проте ряд актуальних питань державної політики щодо вугільної промисловості не порушено в Програмі, а визначені шляхи вирішення окремих питань потребують коригування і конкретизації.

Щоб вітчизняна вугільна промисловість могла належно виконувати роль

---

¹ Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава: Програма економічних реформ на 2010–2014 роки / Комітет з економічних реформ при Президентові України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.president.gov.ua/docs/Programa_reform_FINAL_1.pdf.

певного гаранта енергетичної безпеки країни, державна політика має бути спрямована на вирішення двох глобальних завдань:

- 1) техніко-технологічна модернізація галузі;
- 2) реформування галузі відповідно до ринкових умов господарювання.

Стосовно модернізації матеріально-технічної бази вугільної галузі мова має йти про випереджальну стратегію інноваційного розвитку, тобто не лише про переоснащення шахт сучасним високопродуктивним та надійним устаткуванням, але і про створення принципово нових, нетрадиційних засобів і технологій вуглевидобування в складних умовах, які з часом можуть бути затребувані на світовому ринку.

Наразі галузеві плани науково-дослідних робіт формуються щорічно з орієнтацією на розробки, які можуть дати швидкий результат. Необхідно виробити відсутню зараз цілісну концепцію і розробити довгострокову програму інноваційного розвитку вугільної промисловості, включаючи проведення фундаментальних досліджень умов розробки вугільних родовищ на великих глибинах, пошук і експериментальну перевірку нових рішень. Фінансове забезпечення таких досліджень, створення принципово нових технологій має здійснюватися шляхом державно-приватного партнерства, формування спільних інноваційних (у тому числі венчурних) фондів з пайовою участю держави і бізнесу.

Державні субсидії для поточного технічного переоснащення шахт слід надавати на конкурсних засадах за умови обов'язкового наступного зниження або скасування дотацій на покриття збитків. Слід зазначити, що у 2003–2004 рр. уже діяв такий порядок, розроблений фахівцями Інституту економіки промисловості НАН України і галузевих інститутів. І саме в цей період уперше було досягнуто зниження збитковості державного сектору галузі. Однак у подальшому, коли технічне переоснащення стало перетворюватися на просте відтворення зношеної техніки, цей порядок було змінено. До нього треба повернутися, передбачивши бюджетне фінансування простого відтворення (у разі нестачі амортизаційних коштів) через дотації. А для стимулювання залучення кредитів і недержавних інвестицій у модернізацію державних збиткових шахт доцільно надавати певні гарантії повернення залучених коштів шляхом збереження дотацій на період окупності коштів.

Що стосується реформування вугільної промисловості, то основною його ідеєю має бути створення конкурентного середовища і у приватизованому, і в державному секторах галузі.

Програмою передбачено повне завершення приватизації життєздатних державних вугледобувних підприємств до кінця 2014 р., зупинивши

експлуатацію всіх безперспективних шахт до 2016 р., тобто за доволі короткий період ліквідувати державний сектор галузі. Така швидка й однозначна (за британським варіантом) реструктуризація вітчизняної вугільної промисловості видається майже нереальною. Адже на відміну від британських шахт, виставлених на продаж після капітальної модернізації, більшість українських так званих потенційно перспективних шахт перебувають у такому стані, що навряд чи вони будуть привабливими об'єктами приватизації навіть на пільгових умовах, передбачених прийнятим у 2012 р. законом ². Тому не варто очікувати «приватизаційного буму» в українській вугільній галузі. Слід відмовитися від кампанійського підходу до приватизації вугільних підприємств та створювати таке інституціональне середовище (нормативно-правову базу, інформаційне забезпечення тощо), щоб для приватизаційних процесів «двері завжди були відкритими», а здійснювати їх необхідно в міру попиту, який треба вивчати (*Амоша О., Стариченко Л., Череватський Д. Стан, основні проблеми і перспективи вугільної промисловості України: наук. доп.; НАН України, Ін-т економіки пром-сті. – Донецьк, 2013. – С. 27–29*).

---

² Про особливості приватизації вугледобувних підприємств: Закон України від 12 квітня 2012 року № 4650-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4650-17>.